

Сайлан Б. // әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршысы. «Тарих» сериясы.
– 2012. – №3 (66). – 87-90 бб.

Болат САЙЛАН

тарих ғылымдарының докторы
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
“Қазақстан тарихы” кафедрасының профессоры м.а.

Тоқырау жылдарында құрылысқа жегілген жастар (1970-80 жж.)

The youngsters, that were compelled for construction during the Great Depression (1970-80)

Annotation: The given article tells about how youngsters from Kazakhstan were compelled for construction in 1970 – 80 years. Moreover, was considered their involvement into the construction works not only in the countryside, but also abroad.

Кеңестік қоғамда комсомол атын иемденген жастар қоғамдағы еңбектің барлық саласына пайдаланылды. «Комсомолдық жолдама» деп аталатын бір парақ қағаз жастарды тек республика аумағында емес, сол уақытта одақ атын иеленген кеңестік мемлекеттің алыс аймақтарына да айдады. Әсіресе құрылыс саласына көптеп жіберілді. Қазақстан жастары да сол еңбекшілер қатарында тұрды.

1970-жылдары солақай саясаттың бастамасымен Қазақстан жастарын жұмысқа жегу мақсатында патриоттық қозғалыстың жаңа түрлері пайда болды. Олар: “Қазақстан сағаты”, “Кіші механизацияны өндіріске енгізу”, “Бесжылдықты төрт жылда орындау” және т.б. аталды. Республиканың жас еңбеккерлері арасына “Тапсырманы орындап болмай жұмыс орнынан кетпейміз”, “Өзің білгенді жолдасыңа үйрет”, “Бүгін – жаңашылдар межесі, ертең – комсомолдық норма”, “Өз ісің мен әрекетің жұмысшы арына сәйкес келсін” – деген түрлі ұрандар тасталды. Мысалы, 1970-жылдардың басында ғана республиканың ірі-ірі құрылыстарына комсомолдық жолдамамен 15 мыңнан астам Қазақстан мен ТМД республикалары комсомолының өкілдері келді. Ал 1971-1973 жылдары комсомолдық жолдамамен республика құрылыстарына 20 мыңнан астам жастар жіберілді. Соның нәтижесінде республика құрылысшыларының басым көпшілігі жастар, яғни әрбір құрылыстағы барлық жұмысшылардың 50-60 пайызы жас жігіттер мен қыздар болды [1, 7-б.].

Әсіресе Қарағанды металлургия заводына, Арқалық қаласы құрылысына, Алматы мақта-мата тоқу комбинатына, Павлодар трактор заводына, Лисаков кен байыту комбинаты және т.б. ірі-ірі құрылыстарға жастарды комсомолдық жолдамамен жұмысқа жіберу қарқын алды. Жастар бұл уақытта Қазақстанның Ақтау, Жетібай, Жаңа Өзен, Арқалық қалаларының бой көтеру құрылысына көптеп тартылды. Бір ғана Арқалық қаласындағы құрылыс объектілерінің бой көтеруіне комсомолдық жолдамамен 1564 жігіттер мен қыздар жіберілді [2, 326-б.]. Осы жылдары студенттік құрылыс отрядтарының құрамы жыл сайын сан жағынан өсті. 1959 жылы республика студенттік құрылыс отрядтарының құрамына небары 339 адам қатысып, олар 250 мың сомның қаржысын игерсе, 1973 жылы Қазақстан студенттік құрылыс отрядтарының қатарында 50 мың жас жігіттер мен қыздар жұмыс істеп, олар 160 миллион сомның қаржысын игерді [2, 327-б.].

Студенттер Қызылорда жеріндегі және Оңтүстік Қазақстан облысындағы Қызылқұм инженерлік су құрылысы жүйесін, Талдықорған қаласындағы аккумулятор заводу, Қарағанды облысы Волын мал шаруашылық кешенін, Маңғышлақ, Жезқазған облыстарындағы жаңа құрылыстарды салуға қатысты. Сондай-ақ, республика жастары Қазақстандағы білім ордасының бірі әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жаңа кешенін салуға да араласты.

Осы кезде студенттердің күшімен 36 мыңнан астам тұрғын үй, мәдени-тұрмыс, өндіріс орындары салынып, пайдалануға берілген. Олардың арасында алыстаған ауылдардағы тұрғын үйлер, ауыл клубтары, колхоз және совхоздардағы басқа да құрылыстар бар. Республика совхоздарында және құрылыс ұйымдарында жұмыс істеген жастардың құрылыс отрядтарының қолымен тұрғын үй, мәдени-тұрмыстық және өндірістік міндеттегі 27939 нысан салынды, 573 миллион сомнан аса күрделі салымдар игерілді, 3120 “Спутник” пионер лагері ұйымдастырылды [3].

Ауыл құрылысшылары қойшылар үшін пайдалануға 1,5 жылдың ішінде 1137 қой қора және 830 үйді пайдалануға берді. Ауылдық жерлерде пайдалануға 421 мың шаршы метр тұрғын үй, 12 мың орындық мектеп, жалпы 2 мың орындық мектепке дейінгі балалар мекемелері және басқа да объектілер пайдалануға берілді [4]. Осы жылдары бір ғана Шымкент фосфор зауытының құрылысында 3500 адам істесе, оның ішінде 30-ға дейінгі жастар саны – 1840, комсомол мүшелерінің саны – 1010 адам болған. Қала бойынша 16 комсомол-жастар бригадаларында 128 жас құрылысшы еңбек еткен [5].

Қазақстан жастары 1970-жылдардың басында республика ішінде ғана емес, Одақтық көлемде көтерілген құрылыс жұмыстарына да тартылды. Соның бірі Байкал-Амур теміржол магистралі (БАМ) еді. Кеңес елі

тарихының шежіресінде Днепрогэс, Түрксіб, Магнитка, Братск, Атоммаш, КамАЗ және т.б. ірі құрылыс нысандары туралы аз айтылмаған. 1970-жылдардың тағы бір қолдан жасалған аңызы, XX ғасырдың орасан зор құрылыс нысаны, социалистік қоғамның бірлескен еңбегінің керемет нәтижесі деп кезінде аңызға айналған Байкал-Амур теміржол магистралі еді.

КОКП ОК мен КСРО Министрлер Кеңесінің 1974 жылғы 8 шілдедегі “Байкал-Амур теміржол магистралінің құрылысы туралы” Қаулысында: “Бұл магистральдің құрылысы барысында Днепрогэс, Магнитка, Түрксіб, Волга автомобиль зауытын салу, тың игеру, Ташкент қаласын қалпына келтіру және КСРО халықтарының мызғымас бірлігі мен өшпес құлшынысының көрінісі болып табылатын басқа да ірі құрылыстарды жүзеге асыру барысында қалыптасқан тәжірибе мен дәстүрлер кеңінен пайдаланылсын”, – деп көрсетілді [6, с. 3].

Қазақстандықтар үшін БАМ құрылысына қатысу тың игеру эпопеясының, Павлодар-Екібастұз көмір кешені мен Қарағанды металлургиялық кешенінің нысандары құрылысының дәстүрлерін жалғастыру болып саналды. БАМ құрылысының басталуы туралы Алматыда тыңды игерудің 20-жылдығын атау барысында хабарланып, бұл құрылыстың жалпыхалықтық құрылыс нысанына айналатындығына сенім білдірілді. Қазақстаннан жас өндірісшілер қатары жасақталды. Олардың бір бөлігі ағаш кесуші, балташы, тас қалаушы, сылақшы, жол монтерлері, суөткізгіш құбырлардың монтажниктері мамандықтары бойынша еңбек етсе, екінші бөлігі – трасса бойымен тұрақты кенттер мен станцияларды жобалау және тұрғызу жұмысымен шұғылданды, үшіншісі – құрылысқа жабдықтар мен материалдарды, механизмдер мен техниканы, өнеркәсіптік және азық-түлік тауарларын және т.б. жеткізумен айналысты. БАМ – құрылысына ТМД бойынша 77 ұлттың өкілдері қатысты, бүкіл одақтық республикалардан келген құрылысшылар жол ашып, рельстер салды, көпір орнатып, тоннель, станция, кенттер мен қалаларды тұрғызды. Құрылыс алаңында – түрлі республика, өлке, облыс пен қала өкілдері болды. Олар жаңа 200 станция мен разъез, 20 ірі кенттер мен қалалардың құрылысына қатысты [6, с. 3].

Аталған нысандардың әрқайсысының өзіндік ажырату белгісі болды. Тағы бір айыру белгісі – құрылыс ұйымдарының атауларында: Главмосстрой, АрмБАМстрой, КазахБАМстрой, ТаджикБАМстрой, ЭстБАМстрой, МолдавстройБАМ, УльяновскБАМстрой... “Комсомолец Украины”, “Комсомолец Азербайджана”, “Комсомолец Ленинграда” – осылайша жастар өздерінің екпінді отрядтарына атау тақты. Бұл атаулар кезінде Кеңес Одағының барлық өңірінен БАМ құрылысына жаппай жастарды комсомолдық жолдамамен аттандырылғанының куәсі бола алды. Қазақстан

-
1. Мусин Ч. Қазақстан партия ұйымдарының республика жастарының еңбек белсенділігін арттыру жөніндегі қызметі. – Алматы, 1974. – 20 б.
 2. Сайлан Б.С. Кеңестік биліктегі Қазақстанның жастар саясаты: тарихы мен тағылымы (1917-1991 жж). – Алматы: ҚазМемҚызПУ, 2011. – 433 б.
 3. ОҚОШӨММ. 362-қ., 1-т., 818-іс, 4,5,6,8-пп.
 4. ОҚОШӨММ. 362-қ., 1-т., 800-іс, 1,5,6,7,44,45,47-пп.
 5. ОҚОШӨММ. 362-қ., 1-т., 974-іс, 104, 105, 108-пп.
 6. БАМ (Байкало-Амурская магистраль) – панорама всенародной стройки. Выпуск двенадцатый. – Амурское отд: Хабаровского кн. Изд., 1986. 152 с.
 7. Квятковский О. В конце тоннеля // Казахстанская правда. – 2006. – 1 август.
 8. Чистяков Н. М. Классовое воспитание молодежи. – Алма-Ата: Казахстан, 1988. – 192 с.

Б.С. САЙЛАН

Молодежь, принужденная на строительство в застойные годы (1970-80)

В данной статье рассказывается о том, как Казахстанскую молодежь принуждали к труду в сфере строительства в 1970-80 годы. На ряду с этим рассматривалось участие их в строительных работах не только в стране, но и за ее пределами .

B.S. SAILAN

The youngsters, that were compelled for construction during the Great Depression (1970-80)

The given article tells about how youngsters from Kazakhstan were compelled for construction in 1970 – 80 years. Moreover, was considered their involvement into the construction works not only in the countryside , but also abroad.